

שביל השרון – נקודות עניין

מספר במפה	שם	נ.צ.	תאור	מרחק מנקודה קודמת	מרחק מהתחלה	אודות המקום
1.	שפך אלכסנדר		חניה, כניסה מכביש הכניסה למכמורת, שביל ישראל		0	נקודת השפך של הנחל אל הים נמצאת מצפון לחוף בית ינאי. בנקודה זו היה במאה ה-19 נמל קטן ששימש למסחר באבטיחים. בתקופת המנדט שימש הנמל לקליטת אניות מעפילים, ובשנת 1948 עגנה בו האנייה אלטלנה שהובילה נשק בשביל האצ"ל אך נאלצה להמשיך לחופי תל אביב.
2.	חירבית סמרה		מבנה עותמני, בית מכס	1.3	1.3	גבעת כורכר בלב הגן הלאומי, ובראשה שרידי מבנה מסוף המאה ה-19. במקום שרידי מבנה אופייני לאדריכלות העות'מנית. שימש כנראה, תחנת מכס של השלטון העות'מאני. בעקבות כריית כורכר בתקופות קדומות, נוצרו במדרון הדרומי מערות. בחורף ובאביב שופע אזור הגבעה בפריחה מרהיבה.
3.	שדה נרקיסים		פריחה נובמבר-דצמבר, צומת שביל ישראל	1.0	2.3	באזור המשתרע בין ערוץ נחל אלכסנדר ובין חורשת אקליפטוסים, פורחים בשיא החורף מאות נרקיסים. הנרקיסים עולים לגובה רב, בולטים מעל השדה הירוק ומדיפים ריח משכר למרחקים.
4.	גשר הצבים		פארק צבי הנחל – הצב הרך	0.8	3.1	"גשר הצבים" מצוי מעל נחל אלכסנדר, מזרחית למושב כפר ויתקין. בנחל, מתקיימת אוכלוסייה גדולה של צב רך, שהוא ממוצא אפריקאי ומגיע בישראל לגבול תפוצתו הצפונית. הצב הרך הוא טורף הניזון מדגים וחסרי חוליות. בעבר, נהגו להאכיל את הצבים בפגרי תרנגולי הודו. צב זה גדול מצבי היבשה, אורכו עד 1.2 מטר ומשקלו מגיע עד 50 ק"ג. שריונו רך ואינו קשיח. האכלת הצבים אסורה, משום שהדבר פוגע בהם ויוצר תלות בבני אדם ולא במזון הטבעי הנמצא בנחל.
5.	פארק איטליה		פארק נחל לדוגמא	3	6.1	פארק הדגל של פרויקט שיקום נחל אלכסנדר. במקום מדשאות, גינות, סככות צל, ספסלים ושולחנות המאפשרים לציבור לבלות ולנפוש בסביבת הנחל. המקום משמש גם כאכסניה לאירועי תרבות ומצויות בו תערוכות קבע של יצירות שנוצרו במסגרת אותם אירועים. הפארק מונגש לנכים.
6.	אגמון חפר		אתר צפרות סביב אגמון - בפיתוח	4.1	10.2	אתר צפרות שהוקם על בסיס בריכות הדגים של קיבוץ עין החורש שנגנטשו. הבריכות מולאו מחדש במים שמקורם במי שיטפונות, נביעות מקומיות ומי נחל מטוהרים. ביניהן, נבנו מסלולי הליכה ונקודות תצפית שמאפשרות למטייל לצפות במגוון מיני בעלי החיים בדגש על בעלי כנף האופייניים לסביבת הביצות - ממאפייני האזור בעבר.

מצפור ויקר הוא מרפסת מוצלת גדולה המתנשאת מעל מאגר משמר השרון. המאגר, שנפחו כמיליון מ"ק, קולט את מי השיטפונות בנחל אלכסנדר. מסביב למאגר גינת נוי נאה ופרחים מושכי פרפרים וחרקים. בגינה עובר שביל נגיש עולה אל המצפור שנבנה בתרומתם וקרובי על שמם של לארי וטובה ויקר, מקנדה.	14.6	4.4	מאגרים, נקודת תצפית		מצפור ויקר	.7
נקודת החיבור בין המועצה האזורית עמק חפר למועצה האזורית לב השרון. במקום חורשת אקליפטוס למנוחה ומעבר תת קרקעי להולכי רגל ורכבים חקלאיים מתחת לכביש 57 (נתניה - טול כרם).	18.6	4	גשר נחל אלכסנדר		כביש 57	.8
בגבול המזרחי של מושב תנובות נמצא תל שבח (חירבת צובייח'). בתל נמצאו אבנים וחרסים מהתקופה הרומית-ביזנטית. בעבר פרחו על התל כלניות רבות והוא כונה "גבעת הכלניות". מראש התל יש תצפית על עמק המרזבה וטול כרם. במקום אנדרטה לעובדי חברת חשמל שנספו בתאונת מטוס וכן תצפית.	19.6	1	תצפית, אנדרטה, פריחה		תל שבח	.9
בישראל גדלים עצי השקמה בעיקר במישור החוף ובשפלה. בעבר, עצם שימש לנגרות ופריים נאכל. במשך השנים התמעטו מאוד עצי השקמה ברחבי הארץ אך עדיין ניתן למצוא עצים בני מאות שנים ואף לראות מושבות עטלפי פירות.	24.8	5.2	עץ שיקמה שבע שנים		שיקמה	.10
יער קדימה ניטע החל משנות ה-40, כדי לייצב אזורי חולות. הוא נטוע ברובו אקליפטוסים, ובחלקים ממנו נטועים מינים נוספים כמו שיטה כחלחלה, ברושים, אלון התבור, אורן קנרי ואורן הצנובר. בין העצים שרדו צמחי בר כמו בן-חצב יקינטוני, צבעוני ההרים, שום תל-אביב, פשתנית יפו, אלקנת הצבעים ואחרים. מאחר והאזור אינו מעובד, הוא משמש גם מקום מקלט לבעלי חיים, כמו שועלים וצבי יבשה.	26.4	1.6	יער נטוע ותיק, ניטע ע"י הבריטים		יער קדימה	.11
משמרת נוף טבע ייחודי ואופייני לשרון עד שלהי המאה ה-19. אלוני התבור בשמורה הקטנה הם שריד אולי אחרון באזור לתצורת צומח שנקראת 'יער פארק' שכיסתה בעבר שטחים נרחבים בשרון. בשמורה חלקת יער אלוני תבור, בת כ-25 עצים, וצומח עשבוני (בעיקר חילף החולות). ריכוז האירוסים הגדול נמצא בחלקה המערבי של השמורה (המרזח מהכניסה). באתר מינים שונים של צומח ובהם צמח נדיר מאוד בישראל - אספסת איטלקית. השמורה המוכרזת משתרעת בשטח כ-9 דונם.	27.0	0.6	שמורת אלוני תבור, משמרת את נופי הטבע של השרון		שמורת אלוני קדימה	.12
היושע חנקין מאנשי הציונות המעשית, רכש את אדמות קדימה, נתן לה את שמה ("צעדנו עוד צעד אחד קדימה") הרחוב על שמו הוא הרחוב הראשון של המושבה. שדרת הגרווילאות ניטעה על ידי ילדי	27.5	0.5	הרחוב הראשון בקדימה, שדרת גרווילאות.		רחוב חנקין	.13

קדימה (כך מופיעה בשלט זיכרון לצד השדרה). היא מעטרת ומשנה את נוף החורף, ונצבעת בעיקר בצבעי אדום וורוד כשכמעט כל יתר צמחי הגן נכנסים לתרדמה.						
בתקופת המרד הערבי (9-1936) הייתה קדימה נתונה להתקפות מצד כנופיות ערביות. צריפי הכפר היו מפוזרים ולכן הוקמו 4 עמדות שמירה בפינות היישוב, בהן שמרו בלילה תושבי היישוב ושמשו כעמדת צלפים. מגדל השמירה ההיסטורי ניצב בדרום רחוב חנקין.	27.9	0.4	מגדל בטון היסטורי		מגדל שמירה	14.
פרויקט שיקום אקולוגי המאפשר אגירת מים בתקופות גשומות במחפורת טבעית או מלאכותית והתפתחותם של מערכות חיים אקולוגיים לחי וצומח אופייניים לאזור.	30.1	2.2	פרויקט שיקום אקולוגי		ברכת חורף	15.
האזור מהווה "ריאה ירוקה" ומתקיימים בו מינים רבים של צמחים ובעלי חיים המותאמים לסביבתם. ביער גדלים מינים של צמחי חורש ים תיכוני וגיאופיטים (כלניות, רקפות ועוד). בלב היער פזורים מקבצים של צבעוני השרון.	30.5	0.4	צבעונים ועוד...		פריחה	16.
עץ האלון העתיק, הינו שריד של יער אלוני השרון שנכחד בימי הטורקים. האלון שוכן בין פרדסי עין ורד, מתחזק ע"י המושב ומאפשר מנוחה בצלו.	31.5	1	אלון תבור מפואר		אלון עין ורד	17.
בית הקברות האזורי תל מונד - לב השרון כאן קבורים חלק מנופלי קרב טירה במלחמת העצמאות, ואחרים הם עד היום נעדרים שמקום קבורתם לא נודע. כאן גם קבורה רבקה זיו רעייתו של ישראל זיו ממקימי מכון ויצמן ו"מרקס אנד ספנסר".	31.7	0.2	חללי קרב טירה, רבקה זיו		בית קברות	18.
בשנת 1988 שומר ושופץ הבית בהדרכת המועצה לשומר אתרים והוא משמש כיום כמוזיאון ומרכז תיעוד לתולדות גוש תל מונד. בסלון הבית, למשל, ניתן לחזות באח ששוחזרה, בריהוט תקופתי ובתמונות של משפחת מונד. שאר החדרים כבר מוקדשים לתולדות היישובים בגוש תל מונד, בחצר הבית תצוגה של כלים חקלאיים בצלו של עץ לימונים זקן וכן צריף מקורי ממושב כפר הים.	33.1	1.4	מוזיאון, ארכיון, בית היסטורי		בית הלורד	19.
בערב חג הפורים, 1996, פוצץ מחבל מתאבד מטען, שנשא בתיק יד, בכניסה למרכז הקניות והבילוי דיזנגוף סנטר. בפיגוע נהרגו 13 בני אדם ו-100 איש נפצעו. בת-חן שחק, הדס דרור ודנה גוטרמן היו במקום לאחר שהגיעו לתל-אביב כדי לבלות שם את החג. בת-חן נהרגה ביום הולדתה ה-15 לפי התאריך העברי. הדס דרור ודנה גוטרמן היו בנות 14 בנות.	33.2	0.1	הנצחה, פסל מלצ'ט		כיכר הבנות	20.
הלורד ישראל זיו, ממקימי מכון ויצמן ויו"ר "מרקס אנד ספנסר", ואשתו לידי רבקה זיו, ממייסדות תנועת ויצ"ו, הגיעו לתל מונד בעקבות הלורד מונד. לורד זיו הצטרף בתחילת שנות השלושים, ל"חברת מטעי ארץ ישראל". ורכש כ-800	33.3	0.1	בית הלורד זיו ורבקה, מכון סלע ליצור נשק, תצפית על מחנה הפועלים		וילה זיו	21.

<p>דונם בגוש תל מונד. בשנת 1935 בנו הזוג את ביתם, "בית הדר", הידוע גם בכינוי "וילה זיו". המבנה עוצב בסגנון הבאוהאוס על ידי האדריכל המפורסם ריכארד קאופמן.</p> <p>בווילה נערכו נשפים מפוארים אליהם הוזמנה צמרת השלטון הבריטי בארץ, שלא העלו על דעתם שבסמוך לווילה, מתחת לפני הקרקע, פעל מפעל סודי של "ההגנה" לייצור כלי נשק בשם "סלע". כיום נמצאת "וילה זיו" בבעלות פרטית וסגורה בפני מבקרים.</p>						
<p>שמו של היישוב ניתן לו על כך שבשנת ההקמה (1927) מלאו בדיוק 1,800 שנים למרד בר כוכבא, ונקבע שמו ל"חרות יהודה" עד שקוצר ל"חרות". המושב שהיה חקלאי באופיו והתבסס על הדרים. במושב רפת היסטורית, באר, בית קירור, מזכירות, ככר המחוללות, אנדרטת זיכרון לחללי המושב מהפלמ"ח ועד ימינו, בית עם, בריכות מים ועוד. כיום משנה פניו מתרחב ופונה לעסקים אחרים.</p>	35.9	2.6	שימור מורשת המושב		מושב חרות	.22
<p>היישוב הוקם ב 1946 על ידי יוצאי הצבא הבריטי ששירתו בפלוגה הישראלית של הסוורים ועובדי הנמלים, כחלק מחיל ההנדסה המלכותי. עימם ייסדו את היישוב חברים מכפר ויתקין. המושב הוקם ב"פרדס רייקין" שהיה שייך לסוכנות היהודית.</p> <p>מקור השם: סמל לעמידת הגבורה של חיילים משוחררי הצבא הבריטי ששמרו על המולדת/לזכר משמרות המקימים ששמרו על היישוב מפני הערבים.</p>	38.7	2.8	תצפית על מרכז השרון		משמרת, רכס	.23
<p>תל אשר היא אחת מ-7 חוות חקלאיות שהוקמו באזור השרון על אדמה פרטית. (שש האחרות הן: פרדס "גן מנשה" פרדס "גן-חיים" "קלמניה" "גן השרון" "פרדסי חירות" " ומשק האוצר". האדמות נרכשו בעשור השני של המאה שעברה ע"י יהודים מאמריקה, קנדה, ומצרים, במטרה לטעת עליהן פרדסים. בכל אחת מהן הוצב מנהל עבודה מטעם הרוכשים שהיה הנאמן שלהם לצורך העניין ובד"כ הוא גם התגורר במקום.</p> <p>החוות הגשימו שתי מטרות חשובות באותם הימים. מקומות עבודה לפועלים עבריים ורכישת אדמות בארץ ישראל עליהן נטעו עליהן פרדסים.</p> <p>בתל היה בית מגורים אלא שבמרבית ימות השבוע הוא היה ריק מתושביו כי מנהל העבודה היה רווק. בחוות האחרות התגוררה משפחה אחת בלבד ובשתיים אף לא אחד, לבד מהשומר.</p>	41.3	2.6	ראשית הפרדסנות בשרון		תל אשר	.24
<p>שדה ורבורג הינו כפר שיתופי הנקרא על שם היו"ר השלישי של ההסתדרות הצייונית אוטו ורבורג. בשנות השלושים, כאשר לא התאפשרה עליה חופשית של יהודים לארץ ישראל, הושג הסכם בין הסוכנות היהודית לבין האוצר של גרמניה</p>	42.2	0.1	התיישבות שתחילתה בהסתרת סליק והמשכה פרדסנות ופיתוח תותים ליצוא		מושב שדה ורבורג	.25

<p>המאפשר העברת סכומי כסף מוגבלים של יהודים מגרמניה לארץ. את הכסף ניתן היה להוציא אך ורק ע"י רכישת ציוד וכלי עבודה. העברה זו אפשרה עלייתן של כמה מאות משפחות מגרמניה. שהגיעו בשנת 1937 משלזיה העילית ומפלחים אחרים לכפר סבא. בחודש מאי 1938, אוסונה תחמושת בסליק הראשון במקום וכבר למחרת, הגיעו המשפחות הראשונות. צעירים וצעירות מקרב המעמד הבינוני, אשר נמצאו מתאימים להתיישבות על אדמת הקרן הקיימת לישראל. החברים הראשונים היו שלושים משפחות, שקבלו -1200 ליש"ט להקמת משק חקלאי ועשר משפחות של עובדי ציבור אשר רכשו מישקי עזר בעזרת הלוואות מהסוכנות. לראשונה הכפר הוקצה שטח של 475 דונם שחולק לשלושה חלקים כשדרכי עפר מחברים אותם, וביניהם שטחים פרטיים של יהודים וערבים. בהמשך פותחה חקלאות ובין היתר, חממות ראשונות של תותים ליצוא שזיכו את המושב ואת המגדל הנבחר, בפרסים ובביקור של ראשי המשק בראשות ראש הממשלה דאז לוי אשכול.</p>						
<p>חוות קלמניה הוקמה בשנת 1927 על ידי משה גרדינגר ונקראה על שמו של קלמן אביו. החווה הוקמה על שטח קרקע שבין קלקיליה, טירה והכפר מיסקי. החזון היה להקים משק חקלאי גדול שישימש בעתיד עורף לאספקת תוצרת חקלאית ליישוב העירוני המתפתח. ב 1945 עברה החווה לידי מוסדות ההתיישבות העובדת. חלק מהקרקעות עברו לידי הקרן הקיימת לישראל, שהעבירה חלק למושב צופית. חלק אחר הועבר למושב שדה ורבורג. כיום, משמשים חלק מהמבנים כמרכז ללימוד אמנויות.</p>	42.3	0.9	חוה היסטורית, בית ברל		קלמניה	.26
<p>מגדל שמירה מצפון לבית ברל. שימש כנקודת תצפית ושמירה על השדות בשנות ה-30.</p>	43.6	1.4	שמירה בשדות, בנוי בטון		מגדל שמירה	.27
<p>יער קפלן בכפר-סבא הוא אתר בעל חשיבות כשטח ירוק וכמשאב סביבתי חיוני לאיכות חיי התושבים. הוא מהשטחים האחרונים בעיר שמתקיימים בהם סממני בר. חשיבותו בקירוב האדם לערכי הטבע ושימורם. הכניסה ליער היא מרחוב חולדה הנביאה, או משביל העפר שבכיכר תרי עשר/דניאל /ישעיהו המקיפה את החווה החקלאית ובית הספר הדמוקרטי. שטחו של היער הוא כ- 40 דונם, האקליפטוסים ביער בני כ- 60 שנה. ביער נותרו ארבעה אלוני תבור ויש פריחה של גיאופיטים ביניהם פריחה מרהיבה של צבעוני השרון וצמחים אנדמיים רבים. פרויקט שיקום היער החל בקבוצת ילדים מבית הספר הדמוקרטי כפר-סבא, שהצליחה לשנות את היעוד מפארק מלאכותי - לטבע עירוני.</p>	46.0	2.4	דרך המוביל, גן בוטני, תצפית		יער קפלן	.28

<p>את החווה הקים יהושע חנקין. בנוסף לתפקידיו כמנהל ורוכש קרקעות בחברת הכשרת היישוב עבור קרן קימת לישראל ועבור גורמים פרטיים, הקים חברה פרטית משל עצמו. בשנות השלושים התפרסמה החווה ועלו אליה לרגל נציגים ממחלקת החקלאות של השלטון בארץ ישראל, מדריכים ומתלמדים מבתי ספר חקלאיים. ימי החווה היו קצרים. בערב שבת ג' באלול תרצ"ו, 21 באוגוסט 1936 התנפלו ערביי קלקיליה על מכונית שהייתה בדרכה מהחווה למושבה כפר סבא, רצחו ארבעה מהפועלים ופצעו שלושה. לאחר הרצח הוקמה בחווה תחנת נוטרים. בפרוץ מלחמת השחרור, הפכו אדמות פרדס האוצר לזירת הקרבות בין כפר סבא היהודית לכפר סבא הערבית (כיום שכונת קפלן) ולקלקיליה. החווה נעזבה במהלך הקרבות ולאחר שהתפרקה ב-1951 חברת 'האוצר העברי' לחקלאות בע"מ, עברו הקרקעות והמבנים לבעלותה של המושבה כפר סבא.</p>	47.5	1.5	חנקין, קרקעות, מאורעות		פרדס האוצר	.29
<p>המסורת היהודית - ערבית שלפיה קבור כאן בנימין בן יעקב היא חדשה יחסית (מימי הביניים ואילך). אין במקום שרידים מתקופת המקרא. חפירות וסקרים העלו, שראשיתו של האתר בתקופה הרומית (במאה ה-2 לספירה), כנראה כתחנת דרכים בהצטלבות כביש האורך הראשי קיסריה - אנטיפטריס עם כביש הרוחב שכם - אפולוניה. ממזרח למקום, התפתח במהלך התקופה הביזאנטית, יישוב קטן ששטחו 10-20 דונם. באתר באר קדומה ומבנים מהתקופות הממלוכית והעות'מאנית. חלקם קשורים לתחנת הדרכים וחלקם - לאתר המקודש. שרידי באר נוספת נחשפו בזמנו באמצע הדרך בין קבר בנימין לתל כפר-סבא.</p>	48.7	1.2	קבר בנימין? באר למילוי מים בקטרי הרכבת.		נבי ימין	.30
<p>עם כיבוש ארץ ישראל בידי הבריטים, סללו הבריטים מחדש את המסילה מלוד אל חדרה מזרח ברוחב תקני, ומשם המשיכו את הקו צפונה אל חיפה. בכך אפשרו את פתיחת הקו חיפה-קנטרה ב-1 בנובמבר 1920, כחלק משרות הרכבת המנדטורית. בין חדרה ללוד היו תחנות בקאקון, אחיטוב, טול כרם, קלקיליה, אייל ראש העין, רינתיה וכפר ג'ניס. התחנות הוקמו במרחקים לא גדולים זו מזו לא משום שהייתה צפויה בהן תנועת נוסעים, ולא רק כדי לאפשר מעבר של רכבות זו מזו על מסילה אחת, אלא בעיקר משום הצורך למלא במים את מכלי קטרי הקיטור. שלוחה של מסילת הרכבת המנדטורית נבנתה בשנות ה-60 מצומת חמד סמוך למושב שדי חמד והובילה אל אזור התעשייה של כפר סבא.</p>	50.6	1.9	מנדטורי, המסילה המזרחית		גשר רכבת	.31
<p>ראשיתו של נחל קנה ליד הכפר עינאבוס, בפרשת המים של השומרון. מאן הוא</p>	52.8	2.2	גשר בריטי, מעל נחל קנה, שמור		גשר 4 קשתות	.32

<p>יורד מערבה. ליד נירית יוצא נחל קנה אל השרון, ומכאן הוא נמשך עוד כ-10 ק"מ באפיק רדוד עד שפכו אל הירקון ליד תל קנה, כ-2 ק"מ ממערב לצומת ירקון.</p>			<p>ויפה!</p>			
<p>בית פרדס ובאר מהמאה ה-19, הניצב על הגדה הצפונית של נחל הירקון סמוך לסכר נווה ירק לא הרחק מהמושב נווה ירק. המבנה הוקם במאה ה-19, בלב פרדסים. הוא בן שתי קומות. בקומה הראשונה שכן מתקן שאיבה שבאמצעותו שאבו מים מנחל הירקון להשקיית הפרדס הסמוך. כרבים מבתי הפרדס ההיסטוריים, גם בית זה נבנה בשלבים. ראשיתו במבנה בן קומה אחת, שבו שכן מכון שאיבה ששאב מים מנחל הירקון להשקיית הפרדס הסמוך. בחדר קטן, מצפון לחדר המשאבות, התגורר כנראה הביארג' ("איש הבאר") שטיפל בפרדס. סקר שנערך במבנה גילה שתחילה שאבו מים במנוע קטן ואחר-כך החליפו אותו במנוע חזק יותר, ולשם חיזוק ועיגון המנוע נוספו ברצפה יציקות בטון. בשלב כלשהו הוסיפו בעלי הפרדס קומה שנייה. ייתכן שהקומה השנייה שימשה כבית קיט ונופש לבעלי הפרדס. מקור השם "בית לאה", אינו ידוע. לטענת מנהל רשות נחל הירקון דוד פרגמנט, מישהו כתב גרפיטי על קיר המבנה: "לאה המקומטת" והשם "דבק" בבית ומופיע במסמכים הרשמיים ובשלטים.</p>	<p>57.5</p>	<p>2.7</p>	<p>בית לאה, בית פרדס ערבי על גדות הירקון, שביל ישראל</p>		<p>ירקון</p>	<p>.33</p>